

L'AMOR EN LA FAMÍLIA

Exhortació apostòlica postsinodal “amoris laetitia” del Sant Pare Francesc als bisbes, als preveres i als diaques, a les persones consagrades, als esposos cristians i a tots els fidels laics

L'alegria de l'amor

1. L'alegria de l'amor que es viu a les famílies és també el goig de l'Església. Com han indicat els Pares sinodals, tot i els nombrosos senyals de crisi del matrimoni, «el desig de família roman viu, especialment entre els joves, i això motiva l'Església».1 Com a resposta a aquest anhel «l'anunci cristià relatiu a la família és veritablement una bona notícia».2

2. El camí sinodal va permetre posar sobre la taula la situació de les famílies en el món actual, ampliar la nostra mirada i revifar la nostra consciència sobre la importància del matrimoni i de la família. Alhora, la complexitat dels temes plantejats ens va mostrar la necessitat de continuar aprofundint amb llibertat algunes qüestions doctrinals, morals, espirituals i pastorals. La reflexió dels pastors i teòlegs, si és fidel a l'Església, honesta, realista i creativa, ens ajudarà a trobar més claredat. Els debats que es donen en els mitjans de comunicació o en publicacions, i fins i tot entre ministres de l'Església, van des d'un desig desenfrenat de canviar-ho tot sense prou reflexió o fonamentació, a l'actitud de pretendre resoldre-ho tot aplicant normatives generals o traient conclusions excessives d'algunes reflexions teològiques.

3. Recordant que el temps és superior a l'espai, vull reafirmar que no totes les discussions doctrinals, morals o pastorals han de ser resoltes amb intervencions magisterials. Naturalment, a l'Església és necessària una unitat de doctrina i de praxi, però això no impedeix que subsisteixin diferents maneres d'interpretar alguns aspectes de la doctrina o algunes conseqüències que en deriven. Això succeirà fins que l'Esperit ens porti a la veritat completa (cf. *Jn* 16,13), és a dir, quan ens introdueixi perfectament

en el misteri de Crist i puguem veure-ho tot amb la seva mirada. A més, a cada país o regió es poden buscar solucions més inculturades, atentes a les tradicions i als desafiaments locals, perquè «les cultures són molt diferents entre elles i tot principi general [...] necessita ser inculturat si vol ser observat i aplicat».3

4. Sigui com sigui, he de dir que el camí sinodal ha contingut una gran bellesa i ha ofert molta llum. Agraïxo tantes aportacions que m'han ajudat a contemplar els problemes de les famílies del món en tota la seva amplitud. El conjunt de les intervencions dels Pares, que vaig escoltar amb constant atenció, m'ha semblat un preciós poliedre, conformat per moltes legítimes preocupacions i per preguntes honestes i sinceres. Per això he considerat adequat redactar una exhortació apostòlica postsinodal que reculli les aportacions dels dos recents Sínodes sobre la família, afegint altres consideracions que puguin orientar la reflexió, el diàleg o la praxi pastoral i, alhora, ofereixin coratge, estímul i ajuda a les famílies en el seu lliurament i en les seves dificultats.

5. Aquesta Exhortació adquireix un sentit especial en el context d'aquest Any Jubilar de la Misericòrdia. En primer lloc, perquè l'entenc com una proposta per a les famílies cristianes, que les estimuli a valorar els dons del matrimoni i de la família, i a sostenir un amor fort i ple de valors com la generositat, el compromís, la fidelitat o la paciència. En segon lloc, perquè procura encoratjar tothom a ser signes de misericòrdia i de proximitat allà on la vida familiar no es realitza perfectament o no es desenvolupa amb pau i goig.

6. En el desenvolupament del text, començaré amb una obertura inspirada en les Sagrades Escripures, que atorgui un to adequat. A partir d'allí, consideraré la situació actual de les famílies amb vista a tocar de peus a terra. Després recordaré algunes qüestions elementals de l'ensenyament de l'Església sobre el matrimoni i la família, per donar lloc així als dos capítols centrals, dedicats a l'amor. A continuació destacaré alguns camins pastorals que ens orientin a construir llars sòlides i fecundes segons el pla de Déu, i dedicaré un capítol a l'educació dels fills. Després em detindré en una invitació a la misericòrdia i al discerniment pastoral davant de situacions que no responen plenament al que el Senyor ens proposa, i finalment plantejaré breus línies d'espiritualitat familiar.

7. A causa de la riquesa dels dos anys de reflexió que va aportar el camí sinodal, aquesta Exhortació aborda, amb diferents estils, molts i variats temes. Això explica la seva inevitable extensió. Per això no recomano una lectura general precipitada. Podrà ser millor aprofitada, tant per les famílies com pels agents de pastoral familiar, si la aprofundeixen pacientment part per part o si hi busquen allò que puguin necessitar en cada circumstància concreta. És probable, per exemple, que els matrimonis s'identifiquin més amb els capítols quart i cinquè, que els agents de pastoral tinguin especial interès en el capítol sisè, i que tots es vegin molt interpel·lats pel capítol vuitè. Espero que cada un, a través de la lectura, se senti cridat a tenir cura amb amor de la vida de les famílies, perquè aquestes «no són un problema, són principalment una oportunitat».4

Capítol segon

REALITAT I DESAFIAMENTS DE LES FAMÍLIES

31. El bé de la família és decisiu per al futur del món i de l'Església. Són incomptables les anàlisis que s'han fet sobre el matrimoni i la família, sobre les seves dificultats i reptes actuals. És sa prestar atenció a la realitat concreta, perquè «les exigències i crides de l'Esperit Sant ressonen també en els esdeveniments mateixos de la història», a través dels quals «l'Església pot ser guiada a una comprensió més profunda de l'inesgotable misteri del matrimoni i de la família».8 No pretenc presentar aquí tot el que podria dir-se sobre els diversos temes relacionats amb la família en el context actual. Però, atès que els Pares sinodals han dirigit una mirada a la realitat de les famílies de tot el món, considero adequat recollir algunes de les seves aportacions pastorals, afegint altres preocupacions que provenen de la meua pròpia mirada.

Situació actual de la família

32. «Fidels als ensenyaments de Crist mirem la realitat de la família avui en tota la seva complexitat, en les seves llums i ombres [...] El canvi antropologicocultural avui influeix en tots els aspectes de la vida i requereix un enfocament analític i diversificat».9 En el context de diverses dècades enrere, els bisbes d'Espanya ja reconeixien una realitat domèstica amb més espais de llibertat, «amb un repartiment equitatiu de càrregues, responsabilitats i tasques [...]. Valorant més la comunicació personal entre els esposos, es contribueix a humanitzar tota la convivència familiar [...]. Ni la societat en què vivim ni aquella cap a la qual caminem permeten la pervivència indiscriminada de formes i models del passat».10 Però «som conscients de la direcció que estan prenent els canvis antropologicoculturals, per raó dels quals els individus són menys recolzats que en el passat per les estructures socials en la seva vida afectiva i familiar».11

33. D'altra banda, «cal considerar el creixent perill que representa un individualisme exasperat que desvirtua els vincles familiars i acaba per considerar cada component de la família com una illa, fent que prevalgui, en certs casos, la idea d'un

subjecte que es construeix segons els seus propis desitjos assumits amb caràcter absolut».12 «Les tensions induïdes per una cultura individualista exagerada de la possessió i del gaudi generen dins de les famílies dinàmiques d'intolerància i agressivitat».13 Voldria afegir el ritme de vida actual, l'estrès, l'organització social i laboral, perquè són factors culturals que posen en risc la possibilitat d'opcions permanents. Alhora, trobem fenòmens ambigus. Per exemple, s'aprecia una personalització que aposta per l'autenticitat en lloc de reproduir comportaments pautats. És un valor que pot promoure les diferents capacitats i l'espontaneïtat, però que, mal orientat, pot crear actituds de permanent sospita, fugida dels compromisos, tancament en la comoditat, arrogància. La llibertat per a escollir permet projectar la pròpia vida i cultivar el millor d'un mateix, però si no té objectius nobles i disciplina personal, degenera en una incapacitat de donar-se generosament. De fet, en molts països on disminueix el nombre de matrimonis, creix el nombre de persones que decideixen viure soles, o que conviuen sense cohabitar. Podem destacar també un lloable sentit de justícia; però, mal entès, transforma els ciutadans en clients que només exigeixen prestacions de serveis.

34. Si aquests riscos es traslladen a la manera d'entendre la família, aquesta pot esdevenir un lloc de pas, al qual un acudeix quan li sembla convenient per a si mateix, o on un va a reclamar drets, mentre els vincles queden abandonats a la precarietat voluble dels desitjos i les circumstàncies. En el fons, avui és fàcil confondre la genuïna llibertat amb la idea que cadascú jutja com li sembla, com si més enllà dels individus no hi haguessin veritats, valors, principis que ens orientin, com si tot fos igual i hauria de permetre qualsevol cosa. En aquest context, l'ideal matrimonial, amb un compromís d'exclusivitat i d'estabilitat, acaba essent arrasat per les conveniències circumstancials o pels capricis de la sensibilitat. Es tem la soledat, es vol un espai de protecció i de fidelitat, però al mateix temps creix la por de ser atrapat per una relació que pugui postergar l'assoliment de les aspiracions personals.

35. Com a cristians no podem renunciar a proposar el matrimoni per tal de no contradir la sensibilitat actual, per estar a la moda, o per sentiments d'inferioritat davant del daltabaix moral i humà. Estaríem privant el món dels valors que podem i hem d'aportar. És veritat que no té sentit quedar-nos en una denúncia retòrica dels mals actuals, com si amb això poguéssim canviar alguna cosa. Tampoc no serveix pretendre imposar normes per la força de l'autoritat. Ens cal un esforç més responsable i generós,

que consisteix a presentar les raons i les motivacions per optar pel matrimoni i la família, de manera que les persones estiguin millor disposades a respondre a la gràcia que Déu els ofereix.

36. Al mateix temps hem de ser humils i realistes, per reconèixer que de vegades la nostra manera de presentar les conviccions cristianes, i la forma de tractar les persones, han ajudat a provocar allò que avui lamentem, per la qual cosa ens correspon una saludable reacció d'autocrítica. D'altra banda, sovint presentem el matrimoni de tal manera que el seu fi unitiu, la invitació a créixer en l'amor i l'ideal d'ajuda mútua, ha quedat enfosquit per un accent gairebé exclouent en el deure de la procreació. Tampoc no hem fet un bon acompanyament dels nous matrimonis en els seus primers anys, amb propostes que s'adaptin als seus horaris, als seus llenguatges, a les seves inquietuds més concretes. Altres vegades, hem presentat un ideal teològic del matrimoni massa abstracte, gairebé artificiosament construït, llunyà de la situació concreta i de les possibilitats efectives de les famílies reals. Aquesta idealització excessiva, sobretot quan no hem despertat la confiança en la gràcia, no ha fet que el matrimoni sigui més desitjable i atractiu, sinó tot al contrari.

37. Durant molt de temps vam creure que amb només insistir en qüestions doctrinals, bioètiques i morals, sense motivar l'obertura a la gràcia, ja sosteníem prou les famílies, consolidàvem el vincle dels esposos i omplíem de sentit les seves vides compartides. Tenim dificultat per presentar el matrimoni més com un camí dinàmic de desenvolupament i de realització que com un pes a suportar tota la vida. També ens costa deixar espai a la consciència dels fidels, que moltes vegades responen al millor possible a l'Evangeli enmig dels seus límits i poden desenvolupar el seu propi discerniment davant de situacions on es trenquen tots els esquemes. Som cridats a formar les consciències, però no a pretendre substituir-les.

38. Hem d'agrair que la major part de la gent valora les relacions familiars que volen romandre en el temps i que assegurin el respecte a l'altre. Per això, s'aprecia que l'Església ofereixi espais d'acompanyament i d'assessorament sobre qüestions relacionades amb el creixement de l'amor, la superació dels conflictes o l'educació dels fills. Molts estimen la força de la gràcia que experimenten en la Reconciliació sacramental i en l'Eucaristia, que els permet suportar els desafiaments del matrimoni i la família. En alguns països, especialment en diverses parts d'Àfrica, el secularisme no ha

aconseguit afeblir alguns valors tradicionals, i en cada matrimoni es produeix una forta unió entre dues famílies ampliades, on encara es conserva un sistema ben definit de gestió de conflictes i de dificultats. En el món actual també s'aprecia el testimoniatge dels matrimonis que no sols han perdurat en el temps, sinó que continuen sostenint un projecte comú i conserven l'afecte. Això obre la porta a una pastoral positiva, acollidora, que possibilita un aprofundiment gradual de les exigències de l'Evangeli. No obstant això, moltes vegades hem actuat a la defensiva, i gastem les energies pastorals redoblant l'atac al món decadent, amb poca capacitat de proposar de mostrar camins de felicitat. Molts no senten que el missatge de l'Església sobre el matrimoni i la família hagi estat un clar reflex de la predicació i de les actituds de Jesús que, al mateix temps que proposava un ideal exigent, mai no perdia la proximitat compassiva amb les persones fràgils, com la samaritana o la dona adúltera.

39. Això no vol dir deixar d'advertir la decadència cultural que no promou l'amor i el lliurament. Les consultes prèvies als dos últims Sínodes van treure a la llum diversos símptomes de la «cultura del provisorí». Em refereixo, per exemple, a la velocitat amb la qual les persones passen d'una relació afectiva a una altra. Creuen que l'amor, com en les xarxes socials, es pot connectar o desconnectar a gust del consumidor i fins i tot bloquejar ràpidament. Penseu també en la por que desperta la perspectiva d'un compromís permanent, en l'obsessió pel temps lliure, en les relacions que mesuren costos i beneficis i es mantenen únicament si són un mitjà per posar remei a la soledat, per tenir protecció o per rebre algun servei. Es trasllada a les relacions afectives del que passa amb els objectes i el medi ambient: tot pot ser objecte d'exclusió, cadascú fa servir i llença, gasta i trenca, aprofita i rebrega mentre serveixi. Després, adéu! El narcisisme torna les persones incapaces de mirar més enllà de si mateixes, dels seus desitjos i necessitats. Però qui utilitza els altres tard o d'hora acaba essent utilitzat, manipulat i abandonat amb la mateixa lògica. Crida l'atenció que les ruptures es donen moltes vegades en adults grans que busquen una mena d'«autonomia», i rebutgen l'ideal d'envellir junts prenen cura l'un de l'altre i sostenint-se..

40. «Fins i tot a risc de simplificar, podríem dir que hi ha una cultura tal que empeny molts joves a no formar una família perquè estan privats d'oportunitats de futur. Tanmateix, aquesta mateixa cultura concedeix a molts altres, per contra, tantes oportunitats, que també ells es veuen dissuadits de formar una família».¹⁴ En alguns països, molts joves «sovint són portats a diferir les noces per problemes de tipus econòmic,

laboral o d'estudi. A vegades també per altres motius, com la influència de les ideologies que menysvaloren el matrimoni i la família, l'experiència de la fallida d'altres parelles el risc de les quals ells no volen córrer, el temor envers una cosa que consideren massa gran i sagrada, les oportunitats socials i els avantatges econòmics que deriven de la convivència, una concepció merament emotiva i romàntica de l'amor, la por de perdre la llibertat i l'autonomia, el refús de quelcom concebut com institucional i burocràtic».15 Necessitem trobar les paraules, les motivacions i els testimoniatges que ens ajudin a tocar les fibres més íntimes dels joves, allà on són més capaços de generositat, de compromís, d'amor i fins i tot d'heroisme, per convidar-los a acceptar amb entusiasme i valentia el desafiament del matrimoni.

41. Els Pares sinodals es van referir a les actuals «tendències culturals que semblen imposar una afectivitat sense límits, [...] una afectivitat narcisista, inestable i canviant que no ajuda sempre els subjectes a aconseguir una major maduresa». Van dir que estan preocupats per «una certa difusió de la pornografia i de la comercialització del cos, afavorida entre altres coses per un ús desequilibrat d'Internet», i per «la situació de les persones que es veuen obligades a practicar la prostitució». En aquest context, «els cònjuges se senten sovint insegurs, indecisos i els costa trobar les maneres per créixer. Són molts els que solen quedar-se als estadis primaris de la vida emocional i sexual. La crisi dels esposos desestabilitza la família i, a través de les separacions i els divorcis, pot arribar a tenir serioses conseqüències per als adults, els fills i la societat, tot afeblint l'individu i els vincles socials».16 Les crisis matrimonials sovint «s'afronten d'una manera superficial i sense el coratge de la paciència, del diàleg sincer, del perdó recíproc, de la reconciliació i també del sacrifici. Els fracassos donen origen a noves relacions, noves parelles, noves unions i nous matrimonis, bo i creant situacions familiars complexes i problemàtiques per a l'opció cristiana».17

42. «Així mateix, el descens demogràfic, a causa d'una mentalitat antinatalista i promogut per les polítiques mundials de salut reproductiva, no solament determina una situació en la qual la successió de les generacions ja no està assegurada, sinó que es corre el risc que amb el temps porti a un empobriment econòmic i a una pèrdua d'esperança en el futur. L'avanç de les biotecnologies també ha tingut un fort impacte sobre la natalitat».18 S'hi poden afegir altres factors com «la industrialització, la revolució sexual, la por a la superpoblació, els problemes econòmics. La societat de consum també pot dissuadir les persones de tenir fills només per mantenir la seva

llibertat i estil de vida».¹⁹ És veritat que la consciència recta dels esposos, quan han estat molt generosos en la comunicació de la vida, pot orientar-los a la decisió de limitar el nombre de fills per motius prou seriosos, però també, «per amor a aquesta dignitat de la consciència, l'Església rebutja amb totes les seves forces les intervencions coercitives de l'Estat a favor de l'anticoncepció, l'esterilització i fins i tot l'avortament».²⁰ Aquestes mesures són inacceptables fins i tot en llocs amb alta taxa de natalitat, però crida l'atenció que els polítics les encoratgin també en alguns països que pateixen el drama d'una taxa de natalitat molt baixa. Com van indicar els Bisbes de Corea, això és «actuar d'una manera contradictòria i descuidant el propi deure».²¹

43. L'afebliment de la fe i de la pràctica religiosa en algunes societats afecta les famílies i les deixa més soles amb les seves dificultats. Els Pares van afirmar que «una de les majors pobreses de la cultura actual és la solitud, fruit de l'absència de Déu en la vida de les persones i de la fragilitat de les relacions. Així mateix, hi ha una sensació general d'impotència davant de la realitat socioeconòmica que sovint acaba per aixafar les famílies [...]. Sovint, les famílies se senten abandonades pel desinterès i la poca atenció de les institucions. Les conseqüències negatives des del punt de vista de l'organització social són evidents: de la crisi demogràfica a les dificultats educatives, de la fatiga a l'hora d'acollir la vida naixent a sentir la presència de la gent gran com un pes, fins a la difusió d'un malestar afectiu que de vegades arriba a la violència. L'Estat té la responsabilitat de crear les condicions legislatives i laborals per garantir el futur dels joves i ajudar-los a realitzar el seu projecte de formar una família».²²

44. La manca d'un habitatge digne o adequat sol dur a postergar la formalització d'una relació. Cal recordar que «la família té dret a un habitatge decent, apte per a la vida familiar i proporcionat al nombre dels seus membres, en un ambient físicament sa, que ofereixi els serveis bàsics per a la vida de la família i de la comunitat».²³ Una família i una llar són dues coses que es reclamen mútuament. Aquest exemple mostra que hem d'insistir en els drets de la família, i no sols en els drets individuals. La família és un bé del qual la societat no pot prescindir, però necessita ser protegida.²⁴ La defensa d'aquests drets és «una crida profètica a favor de la institució familiar que ha de ser respectada i defensada contra tota agressió»,²⁵ sobretot en el context actual on sol ocupar poc espai en els projectes polítics. Les famílies tenen, entre altres drets, el de «poder comptar amb una adequada política familiar per part de les autoritats públiques en el terreny jurídic, econòmic, social i fiscal».²⁶ A vegades són dramàtiques les

angoixes de les famílies quan, davant de la malaltia d'un ésser estimat, no tenen accés a serveis adequats de salut, o quan es perllonga el temps sense accedir a una ocupació digna. «Les coercions econòmiques exclouen l'accés de la família a l'educació, la vida cultural i la vida social activa. L'actual sistema econòmic produeix diverses formes d'exclusió social. Les famílies pateixen en particular els problemes relatius a la feina. Les possibilitats per als joves són poques i l'oferta de treball és molt selectiva i precària. Les jornades de treball són llargues i, sovint, agreujades per llargs temps de desplaçament. Això no ajuda els membres de la família a trobar-se entre ells i amb els fills, per tal d'alimentar quotidianament les seves relacions».²⁷

45. «Són molts els infants que neixen fora del matrimoni, especialment en alguns països, i molts els que després creixen amb un sol dels pares o en un context familiar ampliat o reconstituït. [...] D'altra banda, l'explotació sexual de la infància constitueix una de les realitats més escandaloses i perverses de la societat actual. Així mateix, en les societats colpejades per la violència a causa de la guerra, del terrorisme o de la presència del crim organitzat, es donen situacions familiars deteriorades i, sobretot en les grans metròpolis i en les seves perifèries, creix l'anomenat fenomen dels nens del carrer».²⁸ L'abús sexual dels infants esdevé encara més escandalós quan passa en els llocs on han de ser protegits, particularment en les famílies i en les escoles i en les comunitats i institucions cristianes.²⁹

46. Les migracions «representen un altre signe dels temps que cal afrontar i comprendre amb tota la càrrega de conseqüències sobre la vida familiar».³⁰ El darrer Sínode ha donat una gran importància a aquesta problemàtica, en expressar que «toca, amb modalitats diferents, poblacions enteres, en diverses parts del món. L'Església ha exercit en aquest camp un paper de primer pla. La necessitat de mantenir i de desplegar aquest testimoni evangèlic (cf. *Mt* 25,35) apareix avui més que mai urgent. [...] La mobilitat humana, que correspon al natural moviment històric dels pobles, pot revelar-se una autèntica riquesa tant per a la família que emigra com per al país que l'acull. Una altra cosa és l'emigració forçada de les famílies, fruit de situacions de guerra, de persecució, de pobresa, d'injustícia, marcada per les peripècies d'un viatge que posa sovint en perill la vida, traumatitza les persones i desestabilitza les famílies. L'acompanyament dels emigrants exigeix una pastoral específica adreçada a les famílies que emigren, però també als membres dels nuclis familiars que s'han quedat en els llocs d'origen. Això ha de ser aplicat respectant les cultures, la formació religiosa i humana de la qual provenen, la riquesa espiritual dels seus ritus i tradicions, també mitjançant una cura pastoral específica. [...] Les

migracions apareixen particularment dramàtiques i devastadores per a les famílies i per als individus quan tenen lloc fora de la legalitat i són sostingudes per circuits internacionals de tràfic dels éssers humans. El mateix pot dir-se quan afecten dones o infants no acompanyats, constrets a estades prolongades en els llocs de pas, en els camps de refugiats, on és impossible dur a terme un procés d'integració. La pobresa extrema i altres situacions de disgregació porten a vegades les famílies fins i tot a vendre els propis fills per a la prostitució o per al tràfic d'òrgan ».31 «Les persecucions dels cristians, així com les de les minories ètniques i religioses, en moltes parts del món, especialment a l'Orient Mitjà, són una gran prova: no solament per l'Església, sinó també per a tota la comunitat internacional. Tot esforç ha de ser recolzat per facilitar la permanència de les famílies i de les comunitats cristianes en els seus països d'origen».32

47. Els Pares també van dedicar especial atenció a «les famílies de les persones amb discapacitats, en què l'handicap, que irromp en la vida, genera un repte, profund i inesperat, i trastorna els equilibris, els desigs, les expectatives. [...] Mereixen gran admiració les famílies que accepten amb amor la difícil prova d'un fill discapacitat. Donen a l'Església i a la societat un testimoni precios de fidelitat al do de la vida. La família podrà descobrir, junt amb la comunitat cristiana, nous gestos i llenguatges, formes de comprensió i d'identitat, en el camí d'acolliment i cura del misteri de la fragilitat. Les persones amb discapacitat constitueixen per a la família un do i una oportunitat per créixer en l'amor, en el recíproc ajut i en la unitat. [...] La família que accepta amb la mirada de la fe la presència de persones amb discapacitat podrà reconèixer i garantir la qualitat i el valor de tota vida, amb les seves necessitats, els seus drets i les seves oportunitats. Demanarà serveis i atencions, i promourà companyia i afecte, en cada fase de la vida».33 Vull subratllar que l'atenció dedicada tant als emigrants com a les persones amb discapacitats és un signe de l'Esperit. Perquè ambdues situacions són paradigmàtiques: posen especialment en joc com es viu avui la lògica de l'acollida misericordiosa i de la integració dels més fràgils.

48. «La majoria de les famílies respecta els ancians, els envolta d'afecte i els considera una benedicció. Una especial estima tenen les associacions i els moviments familiars que actuen a favor dels ancians, sota l'aspecte espiritual i social [...] En les societats altament industrialitzades, on el seu nombre tendeix a augmentar mentre decreix la natalitat, els ancians corren el risc de ser percebuts com un pes. D'altra part, les cures que aquests demanen posen sovint a dura prova els seus estimats».34 «La valoració de la fase conclusiva de la vida és avui molt més necessària com més s'intenta eliminar de totes maneres el moment de la mort. La fragilitat i dependència de l'ancià a vegades són

explotades perversament per un mer avantatge econòmic. Nombroses famílies ens ensenyen que és possible afrontar les últimes etapes de la vida valorant el sentit del compliment i de la integració de tota l'existència en el misteri pasqual. Un gran nombre d'ancians és acollit en estructures eclesials on poden viure en un ambient serè i familiar en el pla material i espiritual. L'eutanàsia i el suïcidi assistit són greus amenaces per a les famílies arreu del món. La seva pràctica és legal en molts Estats. L'Església, mentre contraresta fermament aquestes praxis, sent el deure d'ajudar les famílies que tenen cura dels seus membres ancians i malalts».35

49. Vull destacar la situació de les famílies sumides en la misèria, castigades de tantes maneres, on els límits de la vida es viuen de forma punyent. Si tots tenen dificultats, en una llar molt pobra es tornen més dures.36 Per exemple, si una dona ha de criar sola el seu fill, per una separació o per altres causes, i ha de treballar sense la possibilitat de deixar-lo amb una altra persona, l'infant creix en un abandonament que l'exposa a tota mena de riscos, i la seva maduració personal queda compromesa. En les difícils situacions que viuen les persones més necessitades, l'Església ha de tenir una especial cura per comprendre, consolar, integrar, evitant imposar-los una sèrie de normes com si fossin una roca, amb la qual cosa s'aconsegueix l'efecte de fer que se sentin jutjades i abandonades precisament per aquesta Mare que és cridada a apropar-los la misericòrdia de Déu. D'aquesta manera, en lloc d'oferir la força guaridora de la gràcia i la llum de l'Evangelí, alguns volen «adoctrinar» l'Evangelí, tot convertir-lo en «pedres mortes per llançar-les contra els altres».37

Alguns desafiaments

50. Les respostes rebudes a les dues consultes, fetes durant el camí sinodal, van esmentar les més diverses situacions que plantegen nous desafiaments. A més dels ja indicats, molts s'han referit a la funció educativa, que es veu dificultada, entre altres causes, perquè els pares arriben a casa cansats i sense ganes de conversar, en moltes famílies ja ni tan sols existeix l'hàbit de menjar junts, i creix una gran varietat d'ofertes de distracció a més de l'addicció a la televisió. Això dificulta la transmissió de la fe de pares a fills. Altres van indicar que les famílies solen estar malaltes per una enorme ansietat. Sembla haver-hi més preocupació per prevenir problemes futurs que per

compartir el present. Això, que és una qüestió cultural, s'agreuja a causa d'un futur professional incert, a la inseguretat econòmica, o al temor pel futur dels fills.

51. També es va esmentar la drogodependència com una de les plagues de la nostra època, que fa patir moltes famílies, i no poques vegades acaba destruint-les. Una cosa semblant passa amb l'alcoholisme, el joc i altres addiccions. La família podria ser el lloc de la prevenció i de la contenció, però la societat i la política no acaben d'adonar-se que una família en risc «perd la capacitat de reacció per ajudar els seus membres [...]». Notem les greus conseqüències d'aquesta ruptura en famílies destrossades, fills desarrelats, ancians abandonats, infants orfes de pares vius, adolescents i joves desorientats i sense regles».38 Com van indicar els Bisbes de Mèxic, hi ha tristes situacions de violència familiar que són brou de cultiu per a noves formes d'agressivitat social, perquè «les relacions familiars també expliquen la predisposició a una personalitat violenta. Les famílies que influeixen en aquest sentit són les que tenen una comunicació deficient; en què predominen actituds defensives i els seus membres no es recolzen entre ells; en què no hi ha activitats familiars que propiciïn la participació; en què les relacions dels pares solen ser conflictives i violentes, i en què les relacions paternofiliars es caracteritzen per actituds hostils. La violència intrafamiliar és escola de ressentiment i d'odi en les relacions humanes bàsiques».39

52. Ningú no pot pensar que afeblir la família com a societat natural fundada en el matrimoni és una cosa que afavoreix la societat. Passa al contrari: perjudica la maduració de les persones, el cultiu dels valors comunitaris i el desenvolupament ètic de les ciutats i dels pobles. Ja no s'adverteix amb claredat que només la unió exclusiva i indissoluble entre un home i una dona compleix una funció social plena, perquè és un compromís estable i fa possible la fecunditat. Hem de reconèixer la gran varietat de situacions familiars que poden oferir una certa estabilitat, però les unions de fet o entre persones del mateix sexe, per exemple, no poden equiparar sense més ni més al matrimoni. Cap unió precària o tancada a la comunicació de la vida no ens assegura el futur de la societat. ¿Però qui s'ocupa avui d'enfortir els matrimonis, d'ajudar-los a superar els riscos que els amenacen, d'acompanyar-los en el seu rol educatiu, d'estimular l'estabilitat de la unió conjugal?

53. «En algunes societats encara està en vigor la pràctica de la poligàmia; en altres contextos roman la pràctica dels matrimonis combinats. [...] En nombrosos

contextos, i no sols occidentals, s'està àmpliament difonent la praxi de la convivència que precedeix al matrimoni, així com convivències no orientades a assumir la forma d'un vincle institucional».40 En diversos països, la legislació facilita l'avanç d'una multiplicitat d'alternatives, de manera que un matrimoni amb notes d'exclusivitat, indissolubilitat i obertura a la vida acaba apareixent com una oferta antiquada entre moltes altres. Avança en molts països una deconstrucció jurídica de la família que tendeix a adoptar formes basades gairebé exclusivament en el paradigma de l'autonomia de la voluntat. Si bé és legítim i just que es rebutgin velles formes de família «tradicional», caracteritzades per l'autoritarisme i fins i tot per la violència, això no hauria de portar al menyspreu del matrimoni sinó al redescobriment del seu veritable sentit i a la seva renovació. La força de la família «rau essencialment en la seva capacitat d'estimar i d'ensenyar a estimar. Per molt ferida que pugui estar una família, pot créixer gràcies a l'amor».41

54. En aquesta breu mirada a la realitat, desitjo ressaltar que, encara que hi ha hagut notables millores en el reconeixement dels drets de la dona i en la seva participació en l'espai públic, encara hi ha molt a avançar en alguns països. No s'acaben d'eradicar costums inacceptables. Destaco la vergonyosa violència que de vegades s'exerceix sobre les dones, el maltractament familiar i diferents formes d'esclavitud que no constitueixen una mostra de força masculina sinó una covarda degradació. La violència verbal, física i sexual que s'exerceix contra les dones en alguns matrimonis contradiu la naturalesa mateixa de la unió conjugal. Penso en la greu mutilació genital de la dona en algunes cultures, però també en la desigualtat de l'accés a llocs de treball dignes i als llocs on es prenen les decisions. La història porta les empremtes dels excessos de les cultures patriarcals, on la dona era considerada de segona classe, però recordem també el lloguer d'úters o «la instrumentalització i mercantilització del cos femení en l'actual cultura mediàtica».42 N'hi ha que consideren que molts problemes actuals han ocorregut a partir de l'emancipació de la dona. Però aquest argument no és vàlid, «és una falsedat, no és veritat. És una forma de masclisme».43 La idèntica dignitat entre l'home i la dona ens mou a alegrar-nos que se superin velles formes de discriminació, i que en el si de les famílies es desenvolupi un exercici de reciprocitat. Si sorgeixen formes de feminisme que no puguem considerar adequades, igualment admirem una obra de l'Esperit en el reconeixement més clar de la dignitat de la dona i dels seus drets.

55. L'home «revesteix un paper igualment decisiu en la vida de la família, amb particular referència a la protecció i al sosteniment de l'esposa i dels fills. [...] Molts homes són conscients de la importància del propi paper en la família i el viuen amb les qualitats peculiars de l'índole masculina. L'absència del pare marca greument la vida familiar, l'educació dels fills i la seva inserció en la societat. La seva absència pot ser física, afectiva, cognitiva i espiritual. Aquesta carència priva els fills d'un model adequat del comportament patern».44

56. Un altre desafiament sorgeix de diverses formes d'una ideologia, genèricament anomenada *gender*, que «nega la diferència i la reciprocitat natural d'home i dona. Aquesta preveu una societat sense diferències de sexe, i buida la base antropològica de la família. Aquesta ideologia porta a projectes educatius i orientacions legislatives que promouen una identitat personal i una intimitat afectiva radicalment desvinculada de la diversitat biològica entre home i dona. La identitat humana queda confinada a una opció individualista, fins i tot mutable en el temps».45 És inquietant que algunes ideologies d'aquest tipus, que pretenen respondre a certes aspiracions a vegades comprensibles, procurin imposar-se com un pensament únic que determini fins i tot l'educació dels infants. Cal no ignorar que «el sexe biològic (*sex*) i el paper sociocultural del sexe (*gender*), es poden distingir però no separar».46 D'altra banda, «la revolució biotecnològica en el camp de la procreació humana ha introduït la possibilitat de manipular l'acte generatiu, convertint-lo en independent de la relació sexual entre home i dona. D'aquesta manera, la vida humana, així com la paternitat i la maternitat, han esdevingut realitats componibles i descomponibles, subjectes principalment als desitjos dels individus o de les parelles».47 Una cosa és comprendre la fragilitat humana o la complexitat de la vida, i una altra cosa és acceptar ideologies que pretenen partir en dos els aspectes inseparables de la realitat. No caiguem en el pecat de pretendre substituir el Creador. Som criatures, no som omnipotents. El creat ens precedeix i ha de ser rebut com a do. Alhora, som cridats a custodiar la nostra humanitat, i això vol dir abans de res acceptar-la i respectar-la com ha estat creada.

57. Dono gràcies a Déu perquè moltes famílies, que estan lluny de considerar-se perfectes, viuen en l'amor, realitzen la seva vocació i continuen endavant, encara que caiguin moltes vegades al llarg del camí. A partir de les reflexions sinodals no queda un estereotip de la família ideal, sinó un interpel·lant mosaic format per moltes realitats diferents, plenes de goigs, drames i somnis. Les realitats que ens preocupen són

desafiaments. No caiguem en el parany de desgastar-nos en lamentacions autodefensives, en lloc de despertar una creativitat missionera. En totes les situacions, «l'Església sent la necessitat de dir una paraula de veritat i d'esperança. [...] Els grans valors del matrimoni i de la família cristiana corresponen a la recerca que impregna l'existència humana».48 Si constatem moltes dificultats, elles són –com van dir els bisbes de Colòmbia– una crida a «alliberar en nosaltres les energies de l'esperança traduint-les en somnis profètics, accions transformadores i imaginació de la caritat».49